

gész, hanem történelmi sorsa és hivatása is van. Ezt a vezető gondolatot már most össze kell kapcsolnia a biológiai szemlélettel annak, aki egy nemzet életét, sorsát, de különösen jövődjének alakulását szívén viseli. Szerzőnk „riadó szózata“ pedig éppen ezt célozza: nem merül ki biológiai hasonlóságok feltárásában és az életközösség követelményeinek hangoztatásában, hanem a jövőbe tekintve, nemzetpolitikai és történelmi távlatokba is irányítja tekintetünket. Így a „nemzetnevelésnek“ egy olyan programját nyújtja, melyben a fő, kidomborodó eszme a nemzet minden tagjának megszerzése, egyetlen, erős egységbe való összefoglalása, mindenki helyének kijelölése a nemzeti munka és az állami célok összefüggő egészében. Amint az élő organizmusnak legsajátosabb jellegzetessége a munkafelosztásban és az egységes irányításban van, akképen képzeli el a magyar nemzet jövődjébe életét és hivatását is Gelei. Ebben az egységes, átfogó programban külön hely illeti meg a tudományos alapon nyugvó és helyes fajvédelmet, az anyaföldet, a honvédséget, a családot, az egyént és a magyarsággal sorsközösségben élő nemzetiségeket.

Külön érdeme a biológus professzor jeles munkájának az a fogalomtisztázó hadjárat, melyet az ilyen közkeletű és elkoptatott, de politikai vezetőgondolattá is sokszor előléptetett fogalmak terén folytat, mint: „élettér“, „fajvédelem“, „sorsközösség“ stb. Jól esik olvasni, mint mutatja ki a tudós szerző azt, hogy pl. az élettér eszméjét a *biocoenosis* gondolatával kell felcserélnünk, ha nem akarunk légiüres térben mozogni, vagy pusztán időszerű politikai szövegeket természettudományos színben feltüntetni.

Könyve címe programadásra készíti a szerzőt. A 10 pontba foglalt követelmények (208, 209. l.) valóban széles távlatot nyitnak a nemzeti munkálkodás számára, ha nem valósíthatók is meg egyenkint s külön-külön a legközelebbi jövőben. Egyes pontokról vita is indulhatna meg, ami a megvalósítás módszereit illeti (pl. 1. pont, 3. pont, 9. pont); kétségtelen azonban, hogy a program legtöbb részletében minden magyar egyetért s vannak oly követelmények (pl. a 4. pont, mely a társadalmi igazságosságot követeli), melyek régóta a legsürgősebb teendői volnának a törvényhozásnak. A nemzetnevelés, a nemzeti tervszerű munkaprogram eszméjéhez kétségtelenül mindenki, fenntartás nélkül hozzájárul. Már kevesebb siker reménye kecsegtetheti a „nemzetgazdálkodás“ (9. pont) eszméjét: hiszen a nemzet kormányának éppen ez volna egyik legfontosabb feladata, mégpedig minden más szerv — nélkül is.

Bízunk benne, hogy Gelei professzor lelkes és eszmékben gazdag könyvét minden nevelő el fogja olvasni és át fogja eszmélni. Vajha a nemzet vezetői is megfontolnák a könyv gondolatait és célkitűzéseit! Ha csak valamit lendítene Gelei műve a nemzet vezető rétegének munkáján, már meg volnának jutalmazva írójának honfiúi aggodalmai, törekvései, eszményei.

Várkonyi Hildebrand dr.

Harkai-Schiller Pál: A lélektan feladata. Budapest, 1940. M. Tud. Akadémia kiadása (Az Akad. Filozófiai könyvtára).

A lélektan gyakorlati és elméleti munkása itt a filozófia területére lép,

mert a lélektan tudományelméletével foglalkozik. A könyv teljes címe lehetne ez is: a lélektan tárgya és feladata, mert fejtegetéseinek középpontjában a tárgy problémája áll.

Szerzőnk tehát alapvető fontosságú kérdést vizsgál és hozzátehetjük, hogy igen egészséges megoldásokat hoz. Ugy is mondhatnók: korszerű elgondolást ad a lélektanról. A saját álláspontját nem csupán kifejti, hanem tudománytörténeti kialakulásában is élénk állítja, mert ismerteti a pszichológia történeti képviselőinek felfogását is. Nagy elmélyültség és egyúttal elevenen a lélektan mai állásának színvonalán való mozgás jellemzi minden sorát. Különösen örvedetes, mennyire tudja méltányolni és időszórúvá tenni Aristoteles felfogását a lélekről.

Mi a lélek mivolta tudományelméletileg? Mit vizsgál a lélektan? Ez a könyv középponti kérdése. A történetileg kialakult felfogásokat két, polgáriasan szembeállított csoportra osztja, élménytanra és cselekvéstanra. Ha ez a csoportosítás egy teljes lélektan-történelem számára talán nem is lehetne elég átfogó és gyökeres, azt a célt, hogy a szerző álláspontját történeti háttérben kidomborítsa: jól szolgálja. Az élménytan az élményeket vagyis tudattartalmakat öncélúak gyanánt vizsgálja, elszigetelt életösszefüggéseikből, holott szerzőnk felfogása szerint csak, mint jelten lehet indokolt, a cselekvéstan keretein belül. Az élmény ugyanis csak a törekvések jele. Nem az élmény, hanem az élet a lélektan igazi tárgya. A lélektan és a biológia határai azért mégsem mosódnak el. Egyfelől ugyanis szerzőnk az élet fogalmát oly tágan veszi, hogy ebbe belefér nem csupán a biológiai élet, hanem az „élet“ szónak többi értelme is: a szellemi élet, erkölcsi élet stb. Ennyiben tágabb a lélektan köre, mint a biológiáé. Másfelől a lélektan köre szűkebb, mert az élet csak mint törekvést, tevőleges célirányulást vizsgálja. A központi lelki megnyilvánulás a törekvés, ennek szolgáltatásban fejlődik ki és érthető meg a lelki életnek mind emocionális, mind intellektuális oldala.

Szerzőnk lélektani elgondolása nem csupán abban a tekintetben jellegzetesen korunk szülötte, hogy az új lélektani irodalom és kutatás beható és átfogó ismeretén épült fel, hanem annyiban is, amennyiben korunk szelleméből fakadt. Az a lélektani álláspont, amit szerzőnk „élménytan“-nak nevez, szellemében megfelel a múlt század és az első világháború előtti idők individualizmusának. A mai kollektivistikus idők ellenben csak beteges és idejétmúlt jelenségnek tartják, a cselekvés megrontásának, a valóságtól történő eltávolodásnak vélik a benső világ és a szubjektív élmények önálló kultuszát. Ma a cselekvés, a hatás és siker ebben a világban, a külső világban: a fontos csupán. Mindezzel éppen nem azt akarjuk mondani, mintha szerzőnk túlságosan is a korszellem hatása alá került volna. A szó-
nak abban a rossz értelmében, hogy tanítása a korszellem változásával egyetemben szintén mulandó, idővel elavul. Kétségtelen ugyan, hogy a tudomány is halad, folytonosan változtatja álláspontját, de az is kétségtelen, hogy vannak elvi és maradandó felismerések. Épp szerzőnk történelmi visszapillantása mutatja, mennyire közeljutott a lélektan időálló, maradandó vívmá-

nyalhoz is. Amikor azonban az intellektust, a reflexiót és elmélkedéseket, a világnézetet és — majdnem azt mondhatnók — egy kicsit magát az igazságot is, szerzünk a cselekvés merő eszközájának, esetleg gátjának tekintik, akkor jellegzetesen korunk szellemi gyermeke. A lélektan az ő elgondolásában mindenesetre termékenyebben és alkalmasabban nyúlhat a realitás és az élet magyarázatához.

De ha szerzünk elgondolása sok egészséges egyszerűsítést és termékeny megoldást tartalmaz is, a lélek nehéz problémáját a pszichológiai kutatás szempontjából neki sem sikerült teljesen kielégítően tisztázni. Nem, mintha íté szerzőt lehetne akármilyen vonatkozásban és csekély mértékben is elmarasztalni, hanem a probléma nehézségei túlnagyok. Csak egy-két nehézséget vetünk fel a könyv nyomán példának.

Ha a lélektan magát az életet vizsgálja, akkor az u. n. „lélek“ a biológiai élet egy aspektusa, igaz, hogy szellemi szférákba is emelkedve. De ebben az esetben nem lehetnénk igazságosak a modern lélektan számos termékeny és jelentős vívmányához pl. egy *Jung* lélektanához, amelyek szerint a lélek: önálló realitás, a benső világ tényei sajátos törvényekkel rendelkező, csak önmagukra visszavezethető természetűek, vagyis — az életösszefüggésekből le nem vezethetők.

A lelket szerzünk — felfogásából következőleg — nem tartja ellentétben állónak a test mivoltával. De kérdezzük: ebben az esetben hová lesz a különbség az érzékelhető és a nem érzékelhető, továbbá a térbeli és a nem-térbeli, végül az egyéni-magányos-áthatatlan (csak egy „én“ számára átélhető) és a minden ember számára elvileg empirikusan felmutatható, szóval: test és lélek között?

Szerzünk a leket célratörekvésnek fogja fel. Nem forog-e így fenn az a veszély, hogy kissé elracionalizálja? Vannak a léleknek racionális oldalai: ilyen az intellektus, amely a cselekvés szolgálatában nem egyszer számító és ravasz; ilyen részben az érzelem is (mert értékel). De még a legridegebb célszerűségtől vezetett stréber lelkében is vannak irracionális erők és ezek mélyebbek, hatalmasabbak. A lélek nem érdek-lény, hanem megmagyarázhatatlan szabadsággal teremti a saját jellegzetességeit. Hiszen már az érzékszervi szemlélet sem értékel merőben a „célszerű“ értelme alapján, hanem egyszerűen és irracionálisan felmutatja, ami van. Az érzelmek sem mindig arról értesítenek, hogy valamely állapot megfelelő-e szükségleteinknek vagy nem? Továbbá az élmény is mozgat, lehet kiindulópontja (nem csupán jelzése) a törekvésnek.

De ismételjük: hogy a probléma teljesen meg nem oldható, az a könyvnek mint teljesítménynek értékéből nem von le, sőt hangsúlyozzuk, hogy a mű nyeresége mind filozófiai, mind lélektani irodalmunknak.

Noszlopi László dr.

Pius — Uhl: Szemben az étellel. Korda r. t. Budapest, 1940. 144 old.

Leányok lelkivezetéséhez és a női jellem-egyéniesség kialakításához ad eszmei és gyakorlati utasításokat Plus könyve. A bölcs és nagy valóságér-